

RAZDELITEV ČASA IN PROSTORA V EVROPI

GOSPODARSTVO IN PROSTOR: GOSPODARSKI SVET

Gospodarski svet

- svetovno gospodarstvo – se razteza po vsej zemlji
- gospodarski svet – upošteva le del, gospodarsko samostojen kos zemeljske oble, zadovoljuje se lahko sam
 - o značilnost gospodarskega sveta je lahko preseganje političnih in kulturnih mej
 - o seštevke posameznih, gospodarskih in negospodarskih prostorov, ki jih združuje

Gospodarski svetovi so od nekdaj

- primer Fenicije, Kartagine, Rima

Dolgoročne pravilnosti

- vsak gospodarski svet traja zelo dolgo
- meje gospodarskega sveta se spreminjajo počasi
- pravilnosti
 - o ima meje, črta, ki ga obdaja, mu podeljuje pomen
 - o ima vselej središče, v središču sta mesto in že prevladujoč kapitalizem v različnih oblikah
 - o je hierarhičen

Prvo pravilo: prostor se spreminja počasi

- meje med gospodarskimi svetovi se odražajo v gospodarskem smislu (smiselno menjave)
- po splošnem pravilu meje predstavljajo nerazgibana in negibna območja
- problem razdalj – Atlantik v preteklosti
- problem nadzora osvojenega ozemlja

Drugo pravilo: v središču kraljuje kapitalistično mesto

- središče mesto, okrog ponavadi podrejena mesta
- notranje so močno družbeno razslojena

Drugo pravilo (nadaljevanje): mesta si prvenstvo izmenjujejo

- vodilna mesta se, kot vse ravni mestne hierarhije, izmenjujejo
- Benetke – Antwerpen – Genova – Amsterdam – London – New York (1929)
- posledice izgube vodilnega mesta se čutijo v mestih, ki so z njimi povezana (denimo kolonije)

Drugo pravilo (nadaljevanje in konec): prevlada posameznega mesta je lahko bolj ali manj popolna:

- orodje gospodarske premoči med vodilnimi mesti ni vedno popolno, poleg tega pa se med seboj lahko razlikujejo

Tretje pravilo: ena območja so podrejena drugim:

- vse je obrnjeno k središču (združitev in zgostitev virov in bogastev se vselej zlijeta v izbrane kraje akumulacije)

Tretje pravilo (nadaljevanje): Thunenovi pasovi

- okrog mesta se sami zarišejo pasovi, prisoten je močan pojem neenakosti

Tretje pravilo (nadaljevanje): prostorska razdelitev gospodarskega sveta

- ozko središče, dokaj razviti drugotni predeli ter zunanje obrobje → o tem pisal Wallerstein
- v središču zbrano vse najnaprednejše in najrazličnejše, drugi prstan ima samo del teh prednosti, zadnji pa je *passé*
- najboljše merilo za določitev pasov je navzočnost naselbin tujih trgovcev

Tretje pravilo (nadaljevanje): neprizadeta območja?

- zaostali predeli niso porazdeljeni samo po resničnem obrobju

Tretje pravilo (nadaljevanje in konec): ovojnica in temelj

- moč gospodarskega sveta gre iskati v polno malenkostnih dejanjih, vzvodov, malih sistemih trgov, nasilju

GOSPODARSKI SVET V PRIMERJAVI Z DRUGIMI REDI

- v gospodarstvo posegajo tudi druge entitete: politika, kultura, družbeno
- neenakosti med »pasovi« opazimo povsod, neenakost sveta pa izhaja iz strukturnih stvarnosti, ki se uveljavljajo in izginjajo zelo počasi

Država: politična in gospodarska moč

- kriza države med 1350 in 1450, ponovni vzpon v 2/2 15.stoletja, pomen mestnih držav pred ozemeljskimi državami do 18.stoletja
- v središču evropskega gospodarstva je vselej država – pomen centralnega upravljanja v določenem času
- vpliv gospodarsko razvitih držav na njihovo bližnjo in bolj oddaljeno okolico → pojav merkantilizma
- kolonije v odnosu do središč bile oropane tako pravic kot gospodarskih privilegijev, oblika vladanja podrejena politiki središča
- vojna za področja, kjer je država institucija brez vsebine, večkrat predstavlja smiselno rešitev

Gospodarski svet in cesarstvo

- po mnenju Wallersteina se podrejeni gospodarski svet znotraj okvira cesarstva ni mogel razviti, njegova širitev je bila zaustavljena
- po mnenju Braudela je pomen cesarstev v tem, da so bili skozi politične peripetije cesarstev ustvarjeni določeni nastavki za kasnejši uspeh gospodarskih svetov

Vojna na različnih območjih gospodarskega sveta

- vojna kot stvarnica sodobnosti je prispevala k pospešeni uveljavitvi kapitalističnih sistemov
- vojna je prav tako primer velike proizvodnje, potrošnje

Gospodarski svet in družbe

- družbe se spreminjajo počasi, družbeno napredovanje pa je pogosto povezano z gospodarskim razmahom
- družbeno napredovanje lahko prinese nove ideje, pomaga krepiti že uveljavljeni red
- družbeni red se oblikuje v skladu s temeljnimi gospodarskimi potrebami
- vpliv gospodarstva na družbo je viden iz trgovine s sužnji

Kulturni red

- kulture in gospodarstva se obenem prekrivata in razlikujeta
- srce vsake kulture, civilizacije so verske vrednote
- v okviru Evrope je bila gospodarska enost spodbuda za gospodarske menjave in obratno
- gospodarstvo je nemara zgolj telo, ne pa duša civilizacij (to je kultura)

GOSPODARSKI SVET IN RAZDELITEV ČASA

Konjunkturna valovanja

- celota vseh gibanj, ki oživljajo družbo, sestavlja eno ali boljše več konjunktur
- sočasnost ciklov (cikel kot trajanje, ki zajema precej daljše obdobje)

Valovanja in odmevi v prostoru

- cene, ki nihajo skoraj hkrati, so najboljši dokaz o notranji povezanosti gospodarskega sveta: hitrost širjenja je dokaz učinkovitosti menjave
- vsiljeno ali preneseno valovanje cen je lahko odraz znamenja premoči ali podrejenosti, dokaz tudi tega, da je gospodarstvo v Evropi že zgodaj prestopilo pripisane meje

Stoletni trend

- stoletni cikel kot potek, ki se kopiči
- kar zadeva Evropo, ločimo štiri zaporedne stoletne cikle:
 - o 1250/1350/1507-1510; 1507-1510/1650/1733-43; 1733-1743/1817/1896; 1896/1874
 - o prva in zadnja letnica začetek vzpenjanja in konec padanja; srednja letnica opozarja na vrhunec, ko se stoletna smer prekucne in se začne kriza
 - o kot glavne vrhe Braudel izpostavi 1350, 1650, 1817, 1973-3

Kronološka razlaga gospodarskih svetov

- l.1350 upočasnitev razvoja, črna kuga, islam se utrdi, uveljavitev Benetk
- l.1650 upad širokega gospodarskega sveta, zmanjšan pomen Sredozemlja, stagnacija atlantskega sistema, uveljavitev Amsterdama
- l.1817 problemi v Franciji v preteklih letih, Evropa in svet zaradi revolucij v Latinski Ameriki ostaneta brez srebra, uveljavitev Anglije
- l.1973-4 glede na razumevanje ciklov Braudel predvideva, da se takrat začne neka nova etapa

Je dolgo konjunkturo mogoče pojasniti?

- eksogen dejavnik, ki je vplival na periodičnost gibanja konjunktur je koledar
- pomembno tudi okolje, v katerem se odvije
- po mnenju Braudela je gospodarski svet tista najširša nihajoča površina, ki konjunkturo sprejema in jo obenem povzroča ter ustvarja vsaj enotnost cen na velikih prostorih
- smiselnost konjunktur je vprašanje smiselne uporabe longitudinalnih študij

EVROPA, STARA GOSPADARSTVA, KI JIM VLADAJO MESTA: PRED BENETKAMI IN ZA NJIMI

PRVI GOSPODARSKI SVET V EVROPI

- zasnoval se je med 11. in 13. stoletjem

Evropska širitev po 11. stoletju

- pomen do takrat že videnega sveta, preteklih tradicij zavojevalcev, križarskih pohodov, razvoja in spremembe v strukturi mest
- demografska rast zaradi napredka v kmetijstvu, trgovskem napredku

Gospodarski svet in dvopolnost

- dvopolnost kot oznaka za razvoj dveh celot, sever vs. jug, Nizozemska vs. Italija
- do 16. stoletja v ospredju Italija, po 16. stoletju težišče proti severu

Severni prostor: razcvet Hanse

- začetnica mednarodnega gospodarstva, začetki padejo v l.1158, ime Hansa pomeni skupino trgovcev, prvič omenjena l.1267
- l.1356 dejanska ustanovitev Hanse, povezanost mest izhajala iz same oblike življenja (v Sredozemlju so zaradi bogastva mesta med seboj lahko tekmovala, v Severnem morju pač ne)
- propad povezan s pojavom močnejših držav na zahodu, slabo razvitim gospodarstvom (bilo je na ravni osnovnega kapitalizma – menjave v naravi, skoraj ni bilo kreditov)

Drugi evropski pol: italijanska mesta

- na začetku je v povezavi z islamskimi mesti prevladovalo mesto Amalfi, po l.1250 manj trgovanja
- dvig mest Genove, Pize in Benetk → vsa tri mesta so morale zaradi svoje lege od začetka biti dobra v trgovanju
- za razvoj italijanskih mest bile pomembne križarske vojne (nudili so jim prevoz, trgovski stiki)

Medigra šampanjskih sejmov

- šampanjski sejmi značilnost 13.stoletja
- smisel teh sejmov bil v kupčevanju z denarjem in v zgodnjih kreditnih igrah
- šampanjski sejmi v osnovi francoski, na njih se zbirala cela Evropa, vodilno vlogo pri zgoraj omenjenih dejavnostih imeli Italijani
- propad zaradi zasedbe Šampanije, upočasnitve poslov, krize na začetku 14.stoletja, pomorska pot med Sredozemljem in Severnim morjem skozi Gibraltarsko ožino

Zamujena priložnost Francije

- pozitiven vpliv sejmov na Pariz, ki se je razvil
- razvoj cest v smeri sever – jug je zaobšel Francijo, morska zveza med Sredozemljem in Severnim morjem prav tako → vpliv

POZNO PRVENSTVO BENETK

- prevlada italijanskih mest zaradi razvoja lastne industrije, ki je pomagala domačim trgovcem, boljša organizacija (lažje vodenje mestnih kot pa ozemeljskih držav), izkušnje s trgovanjem, lega

Genova proti Benetkam

- lega Benetk in prilagodljivost sta bili odločilni za njeno premoč nad Genovo, poleg tega pa je prevladalo tudi spoznanje o nesmiselnosti bojevanja med njimi

Beneška moč

- prvenstvo Benetk v 14.stoletju, v 15.stoletju zasedli celinski pas
- njena moč se kaže v dohodkih, izgledu, infrastrukturi, političnem udejstvovanju

Beneška igra

- vse blago, s katerim so Benetke trgovale, je moralo iti skozi njihovo pristanišče, s tem nadzor in pa odvisnost ostalih mest od Benetk (primer: prepovedali so svojim trgovcem neposredno prodajati v Nemčiji, oni so morali priti po blago – nasprotno so Portugalci kasneje svoje blago vozili v Antwerpen)

Galere da mercato

- to je ime za sistem trgovskih ladij, so del vodenega gospodarstva
- te ladje so izdelovali po l.1314 (sprva 100, kasneje 300 tonske)
- ladje so bile v državni lasti, »pravico do uporabe« je dobil zasebnik, pobiral zakupnino

Beneški kapitalizem

- ob koncu 12. stoletja, prav tako v 13. in 14.stoletju ima beneško gospodarsko življenje na voljo že vsa orodja → tržnice, delavnice, skladišča...
- dobra politika posojil (nalaganje denarja na debelo in kratkoročno), celo mesto odvisno od trgovanja

In delo?

- v 15. stoletju že več kot 100 000 ljudi, v 16. in 17. stoletju med 140 – 160 000 ljudi
- neizučeni delavci in obrtna združenja predstavljata dve skupini
- obrti ustanavljajo ko združenja in bratovščine

Prvenstvo industrije?

- v 17. stoletju industrija v zatonu, v 15.stoletju lahko Benetke štejemo kot prvo industrijsko mesto
- v poznejšem obdobju niso zmogli tekmovati s severno industrijo

Turška nevarnost

- pojav Turkov in padec Konstantinopela l.1453 je Benetkam deloma pomenil izgubo, istočasno pa so Turki z Benečani tudi sodelovali
- po miru v Požarevcu l.1718 se Benetke proti Turkom niso več bojevale, so pa denimo že l.1463 sprožile ofenzivo
- po l.1500 se zaradi portugalskih pomorskih odkritij in dejavnosti središče začne prenašati na zahod, natančneje Antwerpen

NEPRIČAKOVAN USPEH PORTUGALSKE, ALI OD BENETK K ANTWERPNU

Nove razlage

- tradicija in stiki z muslimanskimi državami so vplivale na živahnost njihovega denarnega gospodarstva, prav tako so bili aktivni v plutju ob Afriki
- del italijanskega podjetništva se je na pobudo Genove zaradi beneškega monopola usmeril proti zahodu, s čimer se je povečala prisotnost tujih trgovcev v Lizboni
- v 15. stoletju s serijo odkritij in zased ob obali Afrike naredijo pomemben gospodarski pas, ki se odraža po trgovini s slonovimi kostmi, zlatom, sužnji

- uspeh Portugalske je povezan s tujci, saj so ti prispevali kapital in svoje gospodarske poteze

Antwerpen, prestolnica sveta, ustvarjena od zunaj

- trije zaporedni razcveti
 - o 1501-1521 posledica Portugalcev; odjemalci popra, ki so ga uvažali iz vzhodne Indije, so bili v večji meri Evropejci iz severa; kapital iz Antwerpna, kjer so bili tuji trgovci, je bil nujen za kritje stroškov potovanj na Daljni vzhod, prav tako so tu dobili v zameno za poper baker in srebro iz nemških rudnikov, ki so jih potrebovali pri trgovanju; kriza nastopila zaradi vojn, vstopa Benetk s poprom boljše kvalitete, Portugalska je prav tako v Ameriki imela svoj vir srebra, središče čedalje bolj postaja Lizbona
 - o 1535 – 1557 naraščanje uvoza ameriškega srebra prek Sevilje, zaradi dinastičnega položaja je bil Antwerpen spet pomemben kot trg, prek katerega so pošiljale različne države svoje blago; v tem obdobju največji razcvet Antwerpna, ki si je opomogel zaradi Špancev, zaradi španskega stečaja l.1557 pa se je to bleščeče obdobje tudi končalo
 - o 1559 – 1568 razcvet zaradi angleškega gospodarstva, ki je svojo prodajo suknja usmerilo na Hamburg, najbližje pristanišče je bil Antwerpen; propad tega zaradi družbenih, političnih verskih nemirov na Nizozemskem

Izvirnost Antwerpna

- dvojno knjigovodstvo (Italija), uporaba menic sta bili dejavnosti, ki ju je Antwerpen prevzel
- uvedejo obveznice (papir, na katerem se trgovec obveže poravnati obveznosti do datuma), ki je bila prenosljiva (A mi je dolžan X znesek, sam lahko to prenesem na B, ki sem mu dolžan nek Y znesek)

VRNIMO STOLETJU GENOVEŽANOV PRAVO RAZSEŽNOST IN POMEN

- med leti 1557 in 1627 prevlada Genove

»Zavesa jalovih gora«

- lega Genove ni izvrstna, zato večkrat žrtev napadov in vladavine tujcev

Delovati zdoma

- zaradi lege je bila Genova odvisna od tujih virov hrane, sama predstavljala prehrabeno skladišče v 18.stoletju

Hoja nad prepodom

- še v 18.stoletju se polovica genovskega kapitala obrača doma, druga polovica drugje po svetu → neverjetna prilagodljivost in pripravljenost na preobrazbo
- s posojili vladi Filipa II. l.1557 se jim je odprla možnost prevlade

Genova je Evropo obvladovala prikrito

- l.1528 si je Karel Peti začel sposojati pri Genovežanih, po l.1557, španskem stečaju, pa so Genovežani zavzeli prazen prostor, zagotovili si redne dohodke iz tega, da so španskemu kralju zagotovili dohodke iz nerednega uvoza ameriškega srebra
- kasneje so s tem prenehali in se usmerili na trgovino, kredite

Razlogi genovskega uspeha

- povezava s stanjem na trgu → zlato že pred l.1550 postane bolj redko kot srebro, okrog 1553 so Genovežani že zaigrali na karto zlata
- povezava z Benetkami pomeni ponovni razcvet trgovine z Jutrovim,
- bogastvo Genove se je opiralo na ameriško bogastvo Španije in bogastvo same Italije

Genovski umik

- deloma se je Genova s svojim trgovanjem umaknila, deloma pa so začeli Španci za prevoz denarja uporabljati holandske ladje
- preusmeritev na trgovino z izvozom manufakturnih izdelkov (17.stoletje)
- prav tako se je samo trgovanje Genove močno zmanjšalo, vpliv so imele različne situacije (od protestantskega severa, situacij v državah »poslovnih partnerjev«)

EVROPA, STARA GOSPODARSTVA, KI JIM VLADAJO MESTA: AMSTERDAM

- sever je dokončno premagal jug

ZDRUŽENE PROVINCE DOMA

Majhno, po naravi revno ozemlje

- v osnovi so bile Združene province čisto majhno ozemlje, brez viška naravnih virov
- živinoreja in poljedelstvo

Junaštva kmetijstva

- velik del za življenje potrebnih surovin so morali uvažati
- z Angleži sodelovali pri barvanju suknja

Vrveče mestno gospodarstvo

- razdrobljena država in decentralizacija sta bili porok za dokajšno svobodo posameznikov, gostota prebivalstva bila izjemna za tisti čas
- skupno sodelovanje je bilo nujno za nizozemska mesta

Amsterdam

- mesto Amsterdam ne bi nikoli postalo to, kar je bilo, če ne bi bilo sodelovanja z ostalimi mesti
- prišlo je do razdelitve nalog, katere so se odražale tudi v ustanovitvah različnih institucij, ki so bile najbolj primerne za določeno območje (Haag kot politična prestolnica)

Pisano prebivalstvo

- prebivalstvo se tam selilo v želji po zaslužku
- sčasoma je prevladala strpnost, kljub temu, da je bilo precej konfliktov zaradi vere, dela...
- pomembni so bili Judi, ki so s svojim znanjem prispevali k trgovskim uspehom mesta
- na začetku 17.stoletja bilo 50 000, na začetku 18.stoletja pa 200 000 ljudi

Najprej je bilo ribištvo

- ribištvo kot narodna industrija
- pomemben je bil kitolov in lovljenje sledi
- zmanjšanje uspeha ribolova po prvi angleško-holandski vojni (1652-1654), razlog so bili previsoki stroški

Holandsko ladjevje

- najboljša in največja »mornarica« v Evropi
- posebnost tudi same ladje
- ladjevje je bilo poceni
- med drugim je bil Amsterdam prvi evropski trg za rabljene ladje, delovna sila je bila rekrutirana

So bile Združene province država?

- sedem provinc, ki je sestavljalo Združene province, se je imelo za samostojne, bilo je precej razcepljenosti
- pomembnejše odločitve se niso sprejemale v njihovem skupnem plenumu v Haagu, posveti so bili narejeni v pokrajinskih stanovih
- spori med Holandijo in knezi družine Oranskih, ki so vladali 5 od 7 provinc
- država so bile takrat, ko je bilo to potrebno in ko so morale zbujati spoštovanje

Notranja zgradba se ne spreminja

- izbrani razred je bil v središču političnega sistema
- regentski razred je dobil premoč nad meščanskim razredom
- po l.1650 so na oblast prišli »republikanci« → oligarhija se vda birokratizaciji, umika se iz poslov

Davki so bili uperjeni proti revežem

- davčno breme je bilo na posrednih davkih
- veliko posameznih davščin, s čimer so bili najbolj obremenjeni običajni ljudje
- davčno breme je bilo nujno za vzdrževanje različnih standardov, v 18. stoletju se proizvodnja zniža, plače pa so ostale visoke

V primerjavi z drugimi državami

- pomembnost Združenih provinc začne padati po l.1680
- pomembno vlogo je Holandija odigrala med tridesetletno vojno (1618-1648)

Njihovo veličanstvo posli

- posli bili zelo pomembni, država je pustila posameznikom precej svobode, trgovsko poslovanje je dajalo večji pomen ekonomskim pridobitvam kot pa geo-strateškim potezam (ni bilo nujno napada na državo, če ji je šlo slabo, ampak so lahko posamezniki trgovali z njo brez problemov)

ZAVZETI EVROPO, ZAVZETI SVET

Najpomembnejše se je odigralo že pred letom 1585

- holandskim ladjam je sprva uspevalo vzpostaviti distribucijo baltiškega žita na jugu; zaradi uspešnega delovanja in političnih razmer jim je bilo konec 16.stoletja celo prepovedana uporaba španskih pristanišč
- kredit, ki je bil prej domena Genove, za trgovanje z Ameriko, so prevzeli severni trgovci, ki so zalagali blago

Preostala Evropa in Sredozemlje

- po l.1590, med pomanjkanji žita v Sredozemlju, so holandske ladje začele trgovati z italijanskimi mesti

Holandci proti Portugalcem; tekmeca je treba spodriniti

- širitev holandske trgovine na območje Azije, tudi spori s Portugalci, ki so bili vidni v napadih in v dvanajstletnem premirju l.1609
- stiki z Japonci od l.1616; Holandci so začeli tkati uspešno pajčevino trgovine
- sčasoma so sicer krhko, toda razsežno portugalsko cesarstvo le uničili

Povezanost prometa v holandskem cesarstvu

- pomemben je bil notranji promet, tako znotraj Evrope kot zunaj nje
- iskanje alternative pri domačinih (japonski rudniki srebra, kitajsko zlato...)

- učinkovitost je temeljila na učinkovitih morskih povezavah, kreditu in posojilu iz prestolnice in na načrtnem iskanju monopolnih položajev

USPEH V AZIJI, NEUSPEH V AMERIKI

Čas spopadov in uspeha

- v Azijo so imeli Holandci zaradi monopola nad začimbami, določanjem cen od zgoraj in nadzora nad količinami na trgu prednost pred drugimi
- z razvojem družb, podobnih OVC (Vzhodna indijska družba) se je prednost Holandije zmanjšala
- prav tako je bil problem nadzora nad osvojenimi ozemlji
- odločilni dogodek v Evropi je bila izginitiv prvenstva popra, Holandija je izgubljala premoč zaradi ustanovljenih družb, skrhanost starih poti, začetek sprememb ancien régime, prihod Angležev

Veličina in propad VOC

- tukaj je polno nekih števil in podobnega, poanta je, da je bila zadeva res ogromno, obračalo se je izjemno veliko denarja in da se zaradi pomanjkanja listin in drugačnega sistema vodenja knjig še ni odkrilo realnih dohodkov/izdatkov

Zakaj polom v 18. stoletju?

- upadanje dohodkov VOC se prične okrog l.1696, okoli l.1724 pride družba v negativno bilanco
- pride do opešanja trgovine z indijskim blagom → stalno zadolževanje batavijskega dela (Batavija kot azijski del trgovskega imperija Holandije)
- zmanjšanje prometa zaradi vstopa Angležev in tekmovalnosti drugih družb
- goljufije zastopnikov Vzhodnoindijske družbe k uspehu prav tako niso nič prispevale

Neuspeh v Novem svetu, meja nizozemskega sveta

- sami Holandci so imeli neprijetno izkušnjo z Novim svetom, saj se niso znali umestiti v prostor, kjer so prevladovali Španci → ko so poskusili l.1624 z osvojitvijo San Salvadorja, jih je l.1625 pregnala španska armada
- problem bil v tem, da se kolonizacije niso lotili pravilno, na brazilskih plantažah sladkorja so skušali vzpostaviti običajno trgovsko mrežo
- obstoj holandske Brazilije se je končal precej klavrno, vseeno pa so uspešno trgovali s sužnji
- l.1654 so si Portugalci povrnili izgubljene postojanke

DRUGI DEL OBSEGA IZPISKE ČAS SVETA I. OD STARNI 282 NAPREJ:

Premoč in kapitalizem:

- Moč Amsterdam
- L 1699 je Amsterdam podoben sejmu
- Amsterdam(založna in prehodna trgovina)
- Zaloge in skladiščenje so bile srce holandske trgovine
- Ok l.1786 so Holandci še vedno najboljši EU prevozniki...Amsterdam dirigira cenam v EU

Blago in kredit:

- Holandci bili zares EU prevozniki, EU mešetarji in posredniki...vseh teh lasnosti pa niso imeli zaradi tega, ker so jim drugi narodi to dopustili, mavreč zato, ker jim tega niso mogli preprečiti

- Menjalnice
- Holandci so bili v resnici trgovci s kreditom za vso EU in v tem je največja skrivnost njihove uspešnosti

Posredniška trgovina:

- Je nasprotje osebne trgovine, tako imenovane lastniške trgovine, je obračanje blaga v imenu drugega
- Čeprav posredovanje, ki je zelo stara navada, Holandija ni izumila sama
- Trgovec je bil lahko posrednik drugega trgovca, ta pa je bil spet posrednik za tretjega
- Menična trgovina(banke)
- Amsterdamske banke

Priljubljenost posojil ali sprevrženi kapital:

- Posojanje tujini je bilo sicer dokaj dober posel. Holandija je posojala tujini že v 17.st. V 18.st., še zlasti potem, ko je v Amsterdamu zaživel trg z angleškimi posojili, se je nato posojilna veja še posebej razmahnila

Svet zunaj Amsterdama:

- Normanski pomorščaki iz Hansa in Holandije in Anglije so ob Baltiku ustvarili tako in tako prevladujoče gospodarstvo, gospod. temeljev pa niso ustvarili. Bentke so v svojem času prigrabile jadransko gospodarstvo niso ga pa ustvarile.
- Vse do ok. L. 1670, do angleškega pritiska proti Baltiku, so Holandci uspešno odbijali vse tekmece
- Pomorski promet sprva v rokah Hanse po 16.st. pa v rokah Holandije
- Holandska dejavnost se je globoko zadržala v švedsko gospodarstvo. L. 1659 je švedska vlada opozorila Angleže, da lahko preženejo Holandce z Baltika samo, če jih na njem sami zamenjajo.
- Ok 1720 se Švedsko trgovsko ladjevje okrepi, poveča se nosilnost njihovih ladij in tako so ušli z Baltika.
- S pozorno merkantilistično politiko si je Švedska prizadevala ustvariti idust., in to se ji je bolj ali manj posrečilo, precej dobro v ladjedelstvu in nasprotno slabo pri svili in kakovostnem suknu. In na koncu, Švedska je še zmerom ostala odvisna od finančnih krogov Amsterdama in njene cvetoče Idijska družba je dopuščala precejšnjo mednarodno, še zlasti angleško udeležbo tako na ravni kapitala kakor na ravni posadk in ladijskih nadzornikov. Pouk: težko se je otresti premoči mednarodnega gospodarstva, ki mu nikoli ne zmanjka virov in zvičaj.
- V 17.st. si je Holandija Francijo dobredno podredila (Bordeaux, Nantes... največ Holandskih trgovcev. Holandske ladje prihajale v Fr. neovirano, medtem ko je obraten postopek Fr. ladje načrtno oviral
- Fr. povračilnih ukrepov se je Holadija vedno dobro ubranila. Najprej tako da je Fr. izdelkom pokazala hrbet. Zlahka se je lahko obrnila k drugim dobaviteljem, in od tod razcvet portugalskih, španskih, azorskih, madeirskih vin in katalonskega žganja.
- Holandija je po mili volji spreminjala politiko do Fr. In zato se Fr. navzlic virom, naporom in jezi ni mogla otresti holandskega posredstva... isto je bilo s Švedsko

Anglija in Holandija

- Holadija je Angliji vedno vračala uspešne povratne udarce (npr. 1652-1654; 1782-83)
- S časom se Anglija okrepi... razvije se uspešna nacionalna proizvodnja. Ang. gospodarstvo je bilo bolj uravnovešeno in manj ranljivo kot Fr. in angleške izdelke so Holandci bolj potrebovali. Nikar si pa ne mislimo da se je Ang. povsem izmuznila holandskemu vplivu

- Nizozemski trgovski system se je v EU spridil šele po l.1730, po petdesetih letih nekakšne obnove dejavnosti med l.1680 in 1730.In šele v drugi polovici stoletja so se začeli nizozemski trgovci pritževati, češ nda niso več zraven dejanski menjavi in da so samo če navadni zastopniki pri pomorskih prevozi in pošiljkah...Igra se je obrnila...Anglija se je tedaj dokončno otresla tujega pokroviteljstva in je bila nared, da si vzame svetovno žezlo
- Denarni presežki Holand.velikih trgovcev so se začeli zlivati v Ang.Holandci so v vsem 18.st.radodarno sodelovali pri angleških državnih posojilih in verižili obenem tudi z drugimi ang.vrednostnimi papirji...Nizozemska nasekbina v Londonu je bila bogata in številna kot še nikoli.
- Priliv nizozemskega denarja je obudil angleški ugled
- Anglija je v letih med 1782 in 1783 spodnesla Holandijo
- Holandija 18.st.je dopustila da sta jo prevzela angleški narodni trg in londonsko družbeno okolje

O zatonu Amsterdama

- V 18.st.zgubi del svojega sijaja
- Amsterdam se je resda umaknil Londonu, tako kot Benetke Antwerpnu in pozneje Londonu new yorku.Kljub temu pa je še naprej živel dobičkarstvo in je še dandanes eden od vrhov svetovnega kapitalizma
- V 18.st.je del svojih trgov.prednosti prepustil Hamburgu, Londonu in cello Parizu, vendar si je omislil druge, obdržal del prometa in njegova borzna dejavnost je bila v popolnem razmahu... povečala se njegova bančna vloga
- Amst.si je naposled koval precejšnje dobičke s posojanjem EU državam

Krize v letih 1763, 1772-73,1780-83

- Kriza kredita
- Pri prvi in tetji krizi...vojna..inflacija
- 1771-72....katastrofalne letine...Lakota
- amsterdamska borza ohromljena
- do 19.8.1763, 42stečajev, v tem letu
- nemiri, upori
- Batavska revolucija(je nasprotna odslikava holandskega uspeha)je bila prva revol. Na EU tleh... vnaprejšnje znamenje Fr.revol.

Narodni trg

- Z njim označujemo doseženo gospodarsko povezanost nekega političnega prostora , pri čemer je ta prostor dokaj širok in zajema predvsem okvir t.i.ozemeljske države, ki so jo včeraj sicer raje imenovali narodna država.
- Ta se je najprej razvil v središču ali v bližini središča gospodarskega sveta

Pokrajinski prostori in trgi

- Bolj sklenjene enote
- Enotnost p.t.pa lahko moti v prvi vrsti vmeševajoča politika države in knezov merkantilističnega časa ali močnih in spretnih sosedov

Proti vnaprejšnjim opredelitvam:

- Pravilo da so na narodnem trgu enaka nihanja cen....ni res, ker če bi to držalo potem Fr.ne more bit narodni trg

Ozemeljsko gospodarstvo in mestno gospodarstvo

- Meste države imajo od vsega začetka zelo sodobno razmerje med kmečkim in mestnim prebivalstvom, kmetijstvo, ki ima, dokler obstaja, najrajši najdonosnejše rastline in seveda dovzetno za kapitalistične naložbe, Holandija si tako naprednega kmet.izseka ni razvila tako zgodaj po naključju ali kakovost svoje zemlje.

Prešteti in izmeriti

- Premoženje, je skupno bogastvo, seštevek zbranih nalog v narodnem gospodarstvu, gmota kapitala, ki posega ali bi mogla v potek proizvodnje posegati
- Ind.rev. v Angliji se je v dobršni meri rodila na robu velikega kapitala in na robu Londona
- Pomembnost v razmerju narodni dohodek-kapital
- Narodni dohodek je čista vrednost vseh gospodarskih dobrin, ki jih proizvede narod v enem letu
- Narodni dohodek lahko opazujemo skozi :proizvodnjo, skozi dohodke posameznikov in države.

Redi velikosti in razmerja

- Ugodna ali neugodna demografska gostota je pritiskala na predindustrijska gospodarstva in družbo , tako kot tudi danes pritiska na današnje manj razvite dežele.Zrelost ali morebiti razkroj narodnega trga naj bi bila zato deloma tudi njena posledica.
- Naraščanje prebivalstva nima takih spodbujevalnih in graditeljskih učinkov , kakor mu jih prevečkrat pripisujemo .
- Razmerje med idust.im kmet.pridelk.se je povsod spremenilo v korist idust., vendar počasi.V Angliji je idust.prehitela kmet. Šele v letih 1811-21.V Fr.ne pred 1885, nekaj prej v Nemčiji,1865 in v ZDA 1869.
- Za Sredozemlje velja v 16. Stol.kmetijstvo=petkratnik indust.
- Razmerje med premoženjem in narodnim proiz.(Keyes-zaloga kapitala=trikratnik ali tirikratnik narodnega proizvoda)

Francija, žrtev svoje velikosti

- V času revol. In pozneje še zdaleč ni bila popoln narodni trg
- V času Ludvika XIV in XV., še vedno kmetijska dežela
- Nastanek narod.trga spodbujal menjavo in povezave

Različnost in enotnost

- Fr. Je mozaik deželic najrazličnejših barv, kjer vsak živi predvsem sam zase in na ozkem prostoru (npr. Auxois, bogat z zemljo in pašniki živi najrajši sam zase)
- Ta prizor o zaprtosti pa se totalno spremeni v pokrajinah ali mestih, ki ležijo ob prometnih oseh
- Fr.prežeta z menjavo na kratko ,srednjo in veliko razdaljo

Naravne in umetne povezave

- Obrežna plovba....dolgo v rokah Holandcev
- Rona in Saona glavna os sever- jug
- Dober vodni promet
- Fr.tudi prostrana mreža kopenskih cest, ki jih je vrazvila monarhija v 18.st.in so pogosto korenito spremenile gospod.življenje

- Napredek prevoza odločilen, čeprav še vedno nezadosten dejavnik pri njenem poenotenju... narodni trg se je v FR. Poenotil šele z izpopolnitvijo železniške mreže
- Economist Pierre Uri, pa trdi, da o Fr. postala enotna šele tedaj ko obo telefon pri njih dosegel ameriško popolnost
- Na začetku 16.st. Fr. prva izmed vseh držav: 300000 kvadratnih km., 80-100 ton zlata dav; nih virov, ...
- Med 1494-1559 izgubi vodstvo EU gospod. sveta

Preobilje prostora

- Fr. je v prvi vrst žrtev sama sebe, svoje velikosti, svoje prostranosti, svojega velikanskega obsega
- Težko se širijo tudi njene povezave, zveze, notranje gibanje... npr. imela težavo ko je morala z eno novico obvestiti celotno FR.
- Širitev kraljestva ni pomenila tudi širitve oblasti
- Pokrajine med seboj slabo sodelujejo zato, ker ležijo sredi ozemla, kjer je največja ovira razdalja (celo pri pšenici skupni trg ne deluje)
- Fr. je velikanska pridelovalka in obenem žrtev lastne velikosti, sama poje svoj pridelek, motnje v preskrbi in celo lakota so zato paradoksnost in dejansko mogoče še v 18.st.

Pariz in Lyon, Lyon in Pariz

- Za vodenje Fr. gospodarstva sta se borili dve mesti Lyon in Pariz
- Lyon sejm... zaradi tega postane v 15.st. gospodarski vrh kraljestva
- Lyonski sejm stvaritev italjanskih trgovcev
- Lahko rečemo da je bil Lyon v 16.st. za Italjane, kar je bil Kanton v 18.st. za EU izkoriščanje Kitajske
- Ker je bil Lyon stvaritev italjanskih trgovcev, je šlo mestu vse po maslu, dokler so v EU kraljevali Italjani
- Po l 1557 se stvari spremenijo... poglobitve naloge mesta ob Roni se preusmerijo v Genovo... ta obvladuje finančno in bančno življ. EU (1620-30)
- Lyon se je znašel v drugotnem položaju... denarja mu ni primanjkovalo
- Gospod. razmere povzročile padec Lyona... Pariz pa če leta 1598 nima nujnih temeljev za veliko mednarodno trgovino
- Vseeno Pariz prevzame primat
- Njegova moč in ugled sta posledica tudi tega, da je za povrh ukazovalno srce francoske politike

Zmagal je Pariz

- Še ok. leta 1781 prvi Lyon
- Pariz premoč zagotovil s finančnim kapitalizmom

Morski in celinski rob

- Fr. rob sorazmerno bogat, notranjost sorazmerno revna
- Pojem: Duga Francija... od nekdanj naj bi bili dve fr. ena, ki se odpira morju... se odpira trgovini in kopenska... ujeta v togo prisilo
- Mesta druge Fr. npr. Bordeaux

Notranjost: od konca 17.st. si Fr. Oblikuje mrežo z dokaj gostimi zankami, skratka narodni trg

- Obdarjeni sever in prikrajšani jug
- revščine poteka od juga proti severu

Obrobje je premagalo notranjost

- pomembna vloga pristanišč

Trgovska premoč Anglije

- počasi nastajajoča An. Premočlahko zaslutimo že po utrechtški pogodbi 1713, vidna je že leta 1763, ob koncu sedem letne vojne in brez kakršnih ugovorov je tu po podpisu versajske pogodbe l.1783

Kako je Ang.postala otok

- med letoma 1529-33 se distancira od celine

London je ustvaril narodni trg in narodni trg je ustvaril London

- London je Ang. Usmeril od A do ž
- Ob koncu 17.st.verjetno največje mesto v EU
- Ok.l.1700 10%angl. Preb.
- Kraljestvu London se uklanja ves ang.gospod.prostor
- Ang.trg enotno živahn že v 18.st.

Velika Britanija

- Povezava Škotske(1707) in Irske z Ang.
- Irci so bili v bistvu sužnji angležev in so Veliki B. omogočile svetovno prevlado
- London omeji irsko trgovino

Anglija postala neposredna gospodarica Eu gospod.sveta ok.1780 /85

Versajska pogodba 1783 in ednov sporazum 1786(podpisan med Fr. In Anglijo, takrat je Fr. Spodletelo pri prevladi nad gospod.trgom)

- Kljub ponižanju v vers.pogodbi anglija dokazala politično in gospod.moč
- Fr.je v 19.st.zaostala zaradi revol. In Napoleonovih vojn
- Če ne bi EU ne bi služile Ang. In delala zanjo, bi morala zmaga nad revolucijsko in cesarsko Fr.nemara še počakati in če napoleonske vojne ne bi izrinile Fr. Iz svetov.mrnjave, bi Ang. Manj zlahka vsilila svetu svojo palico.

TRETJI DEL OBSEGA IZPISKE ČAS SVETA II.:

F.Braudel: ČAS SVETA II

AMERIKA (18.,19.st.):

Naseljenci: najprej morajo obvladati naravo- treba postaviti infrastrukturo. Vendar je vabljiva dežela, ker nenaseljena in ker v Evropi lakota in prenaseljenost. Še v 18.st. ogromno prostora, ljudje se večinoma selijo, kmetije se ne morejo ustaliti- redkost ljudi. Za razvoj gospodarstva potrebuje ceneno/zastonj delovno silo. Tri oblike suženjstva (2. in 3. se razvijeta ker prejšnje del. sile premalo):

1. Indijanci: njihova sužnost se je obdržala samo v delih J amerike (območje Aztekov in Inkov). Da so ubežali skupinski tlaki so lahko: delali na Haciendah, najprej kot tlačani, nato plačani delavci, kot hišni služabniki v mestih, ali pa v rudnikih- tukaj so se razvila prva velika podjetja.

2. V 17.st. vabijo Angl. in Franc. najemne delavce (servants), ki so pravzaprav sužnji (družba ki jim plača pot je hoče povračilo stroškov- niso sužnji doživljensko), nabirali so jih lahko tudi nasilno- racije, ali pa so se kaznjenci s tem rešili vislic.

3. Črnci: 16. in 17.st. , trgovanje z njimi je omogočilo nastanek velikih sladkornih nasadov in tudi razširitev nasadov tobaka. Tukaj hkrati vznikne na pol fevdalna aristokracija.

Evropa se je začela v kolonije »vtikati« ko so se začele gosp. razvijati in jo »centralizira« kolonija podrejena matični državi, nekatere kolonije v J Am. temu lahko kljubovale, ker nimajo trgovskih vez z Evropo, ampak so poslovale na lokalni ravni (tkalnice, predelava poljedeljskih in živilskih izdelkov), v S Ameriki to ni bilo možno. Kolonije služijo bogastvu, ugledu in moči prestolnic in ker od Evrope ne dobijo nič denarja začno s prevarami akumulirati svojega- kriza neodvisnosti.

V 17.st.- množično preseljevanje iz Evrope (Irci, Nemci, Škoti, Angleži) v S Ameriko (13 kolonij) , nekateri še vedno na način servants (glej zg.). Prišleki usmerjeni predvsem na Z, kjer iščejo neobdelana ozemlja, jih obdelajo in prodajo naprej, ali pa naselijo že obdelana ozemlja. Preseljevanju sledi gosp. rast in povečanje št. rojstev- začne se narodno mešanje, ki tudi prispevalo k ločitvi od prestolnice. S Amerika finančno odvisna od Londona (posojila), pri zunanji trgovini poslujejo tudi z S Afriko, Španijo, Sredozemljem, Francijo, posrednik pri tem pa je London (tja nakazuje denar z različnih evropskih trgov). Ko se Anglija zaplete v vojno s Francijo za Santo Domingo, želi del vojnih stroškov naprtiti kolonijam- napetosti rastejo- kolonije celo bojkotirajo angleško blago.

Španska Amerika se je osvobodila kasneje od S- za Evropo pomembna zaradi srebra (Brazilija nima težav, ker do takrat že izropali večino zlata). Španija kljub strogim ukrepom ni uspela zajezi tihotapljenja srebra. Zato začne z ukrepi: 1. v J Ameriki postavijo francoske ustanove- intendanti (zastopniki francoskega kralja, ki nadzorujejo krajevna sodišča in davčni sistem in krono obveščajo o političnem in gosp. stanju v svojih upravnih enotah), da bi strli kreolsko aristokracijo. 2. ustanovijo ministrstvo za morje- posledično pripelje do razvoja svobodne trgovine. 3. ustanovitev podkraljestva v Buenos Airesu- zmanjša se tihotapstvo. Trge preplavijo kakovostnejši in cenejši izdelki iz Evrope- propad domačih industrij. Kmalu se cela Evropa preusmeri na trge Lat. Am.- vlagajo v njihove trge in rudniška podjetja, nato pa so Lat. Am. zakladi usahnili, kar se je poznalo tudi na Londonski borzi. Amerika je bila hkratno življenje in nagnetenost različnih družb in gospodarstev- nekje zaprta gospodarstva v slogu fevdalizma, nekje malo odprta).

AFRIKA (17.st. do zač. 19.):

Črno Afriko (brez S in V)- V pomemben samo zaradi poti do Indije. Na Z Evropa raziskuje predvsem obale, ker v notranjosti črne Afrike močne družbe, ki pogosto bojvite in dobrine v notranjosti enake tistim na obali. Črno Afriko obkroža Atlantik- od koder so prišli Evropejci in na S Sahara od koder prišli Islamci- oboji napadalni in privrženi suženjstvu. V suženjstvo: prodajali črnci sami, lahko so postali sužnji zaradi zadolževanja, Afrika poznala suženjstvo že pred prihodom Evr. vendar je bilo to bolj na lokalni ravni. Suženjstvo je spodbudilo Evropo, da se je začela pomikati bolj v notranjost celine, gradili utrdbe- Portugalci, Holandci, Angleži in Francozi, ki se med seboj neprestano prepirali, razen če je bil nasproti skupen sovražnik. V notranjosti trgovina z ladjami po rekah. Trikotna trgovina: sužnje peljali na Jamajko, od tam peljali sladkor, bombaž in kavo v Anglijo in nato nazaj v Afriko z tkaninami, železnimi palicami, orožjem, nakitom, kupci v Afriki postajali vedno bolj zahtevni- zviševali svoje cene in nižali cene evropskega blaga. Največji dobiček Evrope pa trgovina s sužnji- uradno odpravljeno na dunajskem kongresu 1815, vendar z njimi še vedno trgujeta Španija in Portugalska- tihotapstvo- cena sužnje v S Ameriki zato tudi 100x višja.

RUSIJA (17.-19.st.):

Do 1689 območje zunaj Evrope. Je ogromna, prebivalstvo redko, malo se zanima za Z- zato ostaja na pol zaprta- bolj je obrnjena na J in V- najpomembnejši zunanji trg Turčija- trgovina po dolinah Dona, Volge in na Azovskem morju- nevarnost roparji. Izvažajo surove kože, krzno, železnino, vosek, med, prehranjevalne izdelke. Vse trgovinske dejavnosti nadzoruje in brani država. Samo trgovanje na V prinaša presežek. Rusija je na svojem ozemlju vsemogočna, močna policija, nadzoruje mesta in cerkev, ima monopol nad najpomembnejšo menjavo: sol, krzno, tobak in seveda nad alkoholom. Zaradi monopola tihotapstvo- krzno in kože iz Sibirije. Posebnost so GOSTI, mreža velikih trgovcev, ki imajo posebne pravice in obveznosti: pobiranje davkov, vodenje carinarnic in državne kovnice, prodajo blaga iz državne zakladnice in blaga, ki sodi v državni monopol za zunanjo trgovino- zelo bogati.

Car se opira na vladajoči razred (Ivan Grozni odstrani staro aristokracijo in jo nadomesti z novo uradniško- bolj poslušni - jim podeli posestva dosmrtno). Že v 15.st se oblikujejo velika posestva, na njih delajo sužnji in zadolženi kmetje- ker vedno večje dajatve- beg kmetov na J ali v Sibirijo- zakon iz 1497 jim to dovoljuje. Ker jih beži veliko, ogroženi temelji zemljiško gosposke družbe, nato l. 1649 zakon- preseljevanje brez dovoljenja zemlj. gospoda nezakonito. Dajatve so bile denarne+ tlaka- se pravi da je imel kmet dostop do trga- protislovje- pogosto so se lahko ukvarjali z obrtjo in trgovino (kustarji- podeželski obrtniki- v Rusiji v trgovini razmeroma malo meščanov) in s tem nekateri zelo obogateli, a bili še vedno tlačani- kasneje celo postali sužnji-zemlj. gospod z njimi razpolagal, lahko ga je obsodil na izgon, prodal,...zavezan pa je bil tudi voj. službi. Državni kmetje- sorazmerno svobodni, ker oblast nad njimi pogosto samo na papirju; in najemni delavci v mestih, ki so pogosto propadli kmetje, delajo v manufakturah in rudnikih- izoblikuje se nov trg delovne sile. Narodni trg se razvija predvsem na podeželju- mesta zelo slabo razvita, tam imajo kmetje obrtne delavnice in trgovske prodajalne. Trgovina na nacionalni ravni predvsem na sejmi. Ker mesta slabo razvita vlada oduševstvo- judovski in muslimanski posojevalci.

Zaradi svoje velikosti so potovanja v Rusiji dolga, menjave in kupčije dolgotrajne (karavana Moskva-Peking- potrebuje 3 leta). Je pa tako velik prostor tudi garancija pred vdorom tujcev. Povezava S Sibirijo (»odkrita v 18.st.) gre prek Urala, tam se naselijo promišleniki (lovci, ribiči, rejci, kožuharji, obrtniki in kmetje), verski odpadniki in izgnanci. Naseljencev malo- cca. 2000 na leto. Naseljujejo se na rodovitnih predelih, stare prebivalce potiskajo na S, tiste, ki ostanejo, konec 18.st. uporabljajo varovanje utrd in naporna dela- vleka ladij, rudniki. Ker reke večinoma zaledenele- vleka na saneh. 1637 v Moskvi ustanovljen sibirski oddelek z nalogo izoblikovanja sirske uprave in nadzor nad blagom, vendar uradnikov ne plačuje dovolj- tihotapstvo z Evropo in Kitajsko. V sibirskih mestih in na sejmi menjava ruskega, evropskega, kitajskega, indijskega in perzijskega blaga in menjava lokalnih izdelkov- na V prodajali izdelke dražje- zaradi nevarne poti do tja. Ko iz S Amerike konkurenca krzna, se v prvi 1/2 19.st. začne v Sibiriji zlata mrzlica.

Meje Rusije z ostalimi državami: na V Kitajska, konec 17.st. zaustavljena širitev na V, 1727 določena mongolsko sirska meja- trgovina z V počasi prekinjena. Na J islam, trgovina poteka nepretrgano- podrejenost Rusije- tudi na Z- Evropa, zunanjo menjavo vodijo drugi, Rusija ne izvažajo svojih presežkov, oz. samo dobavlja surovine. Trgovino z Evropo je spodbudila že ustanovitev St. Petersburga in kmalu (18.st.) se je Rusija navadila na evropske manufakturne izdelke in razkošno blago. S tem je povezan tudi spremenjen življenjski slog in miselnost aristokracije, meščanstva in inteligence v Rusiji, slednja pomagala izoblikovati novo Rusijo- razsvetljenska teorija.

TURČIJA (15.st-ZAČ.18.):

Njeno ozemlje je strnjeno in je križišče poti. Izguba v Sredozemlju, zaradi Portugalske navzočnosti se ni mogla širiti okrog Indijskega oceana. za razliko od Evr. nima razvitega pomorstva. To ni pomenilo turškega propada- turška trgovina je potekala po Sredozemlju, Rdečem in Črnem morju, v proizvodnji so imeli velike presežke, ki jih izvažali. V Turčiji kar nekaj velikih mest: Kairo, Bagdad, ki živahna gosp. središča. V 18. st. je v Carigradu izvoza manj, poveča se uvoz, predvsem evropski- postane trg za menjavo denarja. Kreditov turška država še v 18.st ni poznala, denar je ta prostor največkrat samo prečkal, vendar, dokler je notranji trg ostajal živahen, in so ostali dejavni industrija, ladjedelstvo in

obrtništvo, turško gospodarstvo ni nazadovalo. Izvoz žita nadzoruje oblast (tihotapci pšenice), podobno kot v Rusiji. Pomembne za Turčijo so karavane kamel, ki se konec 16.st. pojavijo tudi na Balkanu, na Z sežejo do Gibraltarja, na V do Indije in S Kitajske, vse to območje otomanskega gospodarstva. Karavanski promet monopol islama, Evropejci ga ne morejo prevzeti, je strogo varovan in tudi rednejši od povezav na morju. Po karavanah je potovala predvsem svila.

Črno morje je bilo za Carigrad velikega pomena, ker ga je zalagalo z vso možno hrano (dobesedno), volno, svečami, kovinami, lesom in je bilo dolgo časa prepovedano za latinske ladje. Nato dobijo vstop na Črno morje Rusi, 1774 se odprejo ožine (Bospor in Dardanele), 1784 prihodi prvih beneških, francoskih in ruskih ladij- hud udarec za ravnovesje Carigrada. Rdeče morje, sveto morje muslimanov in kristjanom prepovedano, dolgo najpomembnejša pot za ladje s poprom in začimbami namenjene v Kairo, Aleksandrijo in Sredozemlje. V 17.st. preusmeritev tega prometa na Rt dobrega upanja, pot ob Rdečem morju ostane pomembna za prevoz riža, žlahtnih kovin in KAVE (mesto Moka), s katero doživi nov razcvet. Že takrat želje Evropejcev po graditvi Sueškega prekopa- zaman.

Trgovina (tudi zunanja) v otoman. ces. je slonela na domačih trgovcih, zahodni trgovci so lahko poslovali samo z posredniki (arabskimi, armenskimi, judovskimi, indijskimi, grškimi), tudi kar se tiče izvozne trgovine na Z. Gosp. in polit. zaton imperija se je odkrito pokazal na zač. 19.st., dokončno pa ga je premagala šele industrijska revolucija.

DALJNI VZHOD:

Središče je Indija, na katero vplivata islam z Z in Kitajska z V. V zač. 15.st. se Kitajska osvobodi izpod mogulske oblasti, zasede ozemlja do Cejlona in zaustavi islamsko trgovino- težišče se prestavi na V, na Malajsko otočje- pomorski promet, kjer vzniknejo večja mesta. Ko Evropa z Vascom da Gamo odkrije pomorsko pot v Indijo, so se morali »udomačiti v neznanem svetu«. Pot do Indije dolga, zato niso mogli veliko posegati, zač. 19.st. je v Indiji cca. 31 000 Angležev, vendar je peščica Evropejcev kmalu zavladala vsemu Daljnemu vzhodu. Evropejcem pri temu zelo pomagali domačini, ki so postali njihovi služabniki, pomočniki, družabniki, čete v 18.st. so bile večinoma domače, domačini so sodelovali pri trgovini, bančnih poslih, iz katerih so se jih kasneje znebili. Azija se je od evr. izdelkov zanima samo za žlahtne kovine (zlato in srebro najbolj) in če le-te zamujale iz Amerike so se morali evr. trgovci potruditi, da niso pretrgali kupčij z Kitajsko. Evropa ima z bojnimi ladjami premoč na morju in tam obvladuje trgovino (Azijci nimajo bojnih ladij), na kopnem pa osvajanj niso tvegali, ker Azija premočna. Ker so morale velike indijske družbe nadzorovati številne tuje trge in je bila komunikacija z njimi zamudna (18 mesecev do Indije in nazaj, če ni težav na poti), londonski in amsterdamski ravnateljji niso mogli držati vsega v svojih rokah- prenesejo svoja pooblastila na krajevna ravnateljstva- podružnice, zastopstva in lože (koncesije za to bilo zelo težko dobiti).

Indija poznala denarno gospodarstvo že od antike. Ko so Moguli zasedli Indijo, so izboljšali kmetijstvo, v vasi so prišli trgovci, vasi so bile že pred prihodom Mogulov med seboj povezane. Vasi so nadzorovali zemljiški gospodje, ki so pobirali davke in da so zneski lažje krožili so davke spreminjali v denar. Oblasti so pazile, da se ne bi razvilo kmečko mezdno delavstvo- zato vsi tisti, kiprišli od zunaj in niso bili lastniki svojih njiv, huje obdavčeni. Življenje kmetov trdo, vendar se da preživeti, v 18.st. pa konec še minimalne blaginje. Obrtniki 20% preb. –cca. 20 mio., njihovo orodje je bilo zelo preprosto (večinoma leseno, ker kovinsko predrago), imeli so ga malo, zato za izdelek porabili veliko časa. Kopali so zgolj površinsko rudo, izdelovali kakovostno jeklo, sidra, orožje. Izdelovali ladje iz tikovine, zelo dobre, zdržale 3x dalj kot francoske. Tekstilna ind. zelo znana, takoj so se lahko odzvali na povečanje povpraševanja, to je Anglija lahko prevzela šele konec 18.st., ker tkalnice niso bile vse v isti mreži. Manufaktur in večjih delavnic je malo, ker so imeli tkalci veliko svobodo in lahko odšli kadar hoteli. Notranja trgovina je bolj razvita kot zunanja, po kopnem karavane s stražami, po rekah ceneje.

Ko Moguli zamenjali delhijske sultane, sta skupaj zaživelj dve verstvi- islam in hinduizem in skupaj ustalila se je samo ena civilizacija- perzijska. V pokrajinah vzpostavljena razvejana uprava- pobira davke, spodbuja kmetijstvo. Država se opira na vojake, ki jih je ogromno, zavzemajo najpomembnejše dolžnosti v ureditvi, privoščijo si podobno razkošje kot cesarji.

Propad mogulskega ces.: l. 1658 se zamenja vladar, začnejo se upori hindujcev, dinastija do konca 18.st izgubi vso oblast. V 19.st. je Indija začela zaostajati. Notranji razlogi so nižje plače indijskih delavcev od evropskih v isti družbi- indijski izvozni artikli cenejši. Zunanji razlog je bila Anglija, ki z Indijo zavlada velikanskemu gospodarstvu in ga spremenila v pridelovalko surovin.

Malajsko otočje- Malaka, ima zelo ugodno zemljepisno lego, postane živahno središče zaradi širjenja Kitajske in Indije, obe imata pomembno pomorsko pot skozi Malajski prehod. V 14.st. je privabila pomorščake, ribiče in gusarje in si priskrbelo ladje za trgovanje. Ker edini vir hrane ribolov, se nasloni na Siam in Javo- pridelovalke riža. l. 1409 pade pod vpliv Kitajske do 1430, nato pa pod vpliv Indije. Za svoj obstoj potrebuje zunanjo trgovino, tukaj Indija boljša od Kitajske. 1511 jo zasedejo Portugalci, njihova politika strpna, 1641 jo zasedejo Holandci, ki ji takoj namenijo drugorazredno vlogo.

INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA:

Treba je gledati rast celote, proces preobrazbe gosp. družb., polit. in kultur. struktur in ustanov, posamezni deli morajo biti med seboj v sozvočju- to se začne pri narodnem trgu, ki mora biti notranje povezan. V Angliji se je revolucija posrečila, ker je bila središče sveta in ne na obrobju. Kontra primeri v Aleksandriji, kjer sicer kar nekaj izumov, vendar so imeli dovolj sužnjev, ki delali namesto teh izumov; Na Jutrovem vodoravni vodni mlin ostane preprost, ker ne rabijo več energije kot toliko.

Primeri: 1.od 11.st. naprej poteka v Angliji sorazmerna nepretrgana rast: natriletno kolobarjenje- poljedelska revolucija, začetek strojnega valjanja preje in strojno tkanje, delitev dela med podeželjem in mestom, povečale so se kupčije in tržnice- razširitev gosp. prostora, poveča se št. odvetnikov, zdravnikov, učiteljev. V 14. in 15.st. nato naglo nazadovanje (epidemija kuge, pešanje gosp., žitna kriza, lakote) do 18.st. Zakaj?- preveč ljudi, premajhen donos poljedelstva in krhkost držav.

2. Nemčija od 1470 na čelu ind. razvoja- rudniki, posojilne mreže, mednarodne družbe, posodobitev prevoza. 1535 se razvoj ustavi, ker dobi tekmeča v ameriškem srebru in ker splahni moč Antwerpna, ki določal nemško gospodarstvo.

1540-1640- v Angliji ind. zagon, postane prva ind. dežela v Evropi. Pri drugih državah si sposodi novosti (plavži, steklarska ind., tkanje volne in svile) in jih nato razmahne- poveča se št. podjetij, povečajo se, poveča se št. delavcev, velika vlaganja. Odločilno pa je bilo zatekanje k premogu kot viru energije (lesa zmanjkovalo, reke prepočasne), zato morala industrijo prilagoditi novi energiji- vnese v ind. celo vrsto novosti. Razlog za zagon ind. in novosti je bil povečan notranji trg, zaradi demografske rasti in večje kupne moči kmetov. zaostaja pa v dveh izsekih: V fužinarstvu- niso posodobili plažev in v suknarski ind.- kriza zunanjega povpraševanja. Po 1640 Anglija ne nazaduje niti ne napreduje.

ANGL.REV. po delih (vse te stvari vplivale na ind. revolucijo):

1.Angleško kmetijstvo: v 17.st.- poveča se kmetijska pridelava, ki raste hitreje kot prebivalstvo. poveča se zahteva po mesu, prehod od žit h krmnim rastlinam- več živine, več gnoja, več žita- high farming. Pridelek žita poskoči in preseže domače potrebe. tisti, ki se niso uveljavili v kmetijstvu so se začeli ukvarjati z obrtno ind. (čipkarstvo, žebjarstvo, papirništvo). to dvoje dvojna podlaga: razvito kmetijstvo je lahko poskrbelo za kasnejši demografski bum, obrt pa je dala izučeno del. silo potrebno za tovarne. Morali so se spremeniti tudi zastareli odnosi med zakupnikom in zemlj. gospodom- to se Angliji zgodilo dosti prej kot drugje, kmet-postane neodvisen, lahko v zemljo vlaga brez bojazni da bi mu bila odvzeta, posestva postanejo večja- ni drobitve posesti tudi zaradi pravice prvorojenca. Zaradi svojega razvoja kasneje dobro preživlja mesta in ind. naselja in je tudi velik odjemalec železarske ind.

2.Demografska rast: prebivalstvo se je povečalo predvsem zaradi industrializacije (najbolj v ind. grofijah). Ker del. sile še vedno primanjkovalo, so se priseljevali še iz Irske, Škotske in Walesa, uporabljali pa tudi ženske in otroke. Pojavi se tudi birokracija, razbohota se služabništvo.

3.Tehnika: ni bila gibalo revolucije, ker tudi ko se izumi pojavijo niso takoj sprejeti- npr. ko postane predenje strojno, staro ročno predenje lovi korak z njim, ker se poveča št. delavcev in mezde tkalcev se znižajo- novosti odvisne od ravni cen (če tuji izdelki cenejši, je treba svoje poceniti- npr. Indijski bombaž).

3. Bombažna revolucija: bolj pomembna kot ji menijo nekateri. V 12. st. bombaž že obdelujejo v Evropi, vendar nit premalo čvrsta. V 17. st. uvoz bombaža iz Indije, zaradi obrambe domačega bombaža, Anglija prepove uvoz, začnejo izdelovati boljši bombaž in cenejši, kar je bilo mogoče samo s stroji- najprej s parnimi, nato dobički iz bombaža tako veliki, da lahko spodbudili razvoj drugih strojev.

4. Trgovanje na daljavo: ok. 1760 se trgovina z Evropo zmanjša (izvoz- visoke cene in uvoz), naraščati začne promet z ameriškimi kolonijami in Indijo. Pri trgovini na daljavo se opira na močno ladjevje. Vsekakor pa je bil narodni prihodek od notranje trgovine večji kot od zunanje.

5. Notranji prevoz poveča zmogljivosti: obrežna plovba, po kateri krožilo vse. Zelo pomembna je rečna plovba, rekam spreminjali struge, izboljševali da podaljšali njihovo plovnost, postavljali zapornice. Na kopnem cestna mreža z mitnicami, nove, utrjene ceste. Že v 17. st. so poznali tirnice, ki sprva lesene palice, po katerih vozili vozovi na lesenih kolesih, ok. 1767 so jih zamenjali z železnimi, prva lokomotiva 1814. Hitrejši promet pospeši celoten razmah Anglije.

PRESEČI INDUSTRIJSKO REVOLUCIJO:

Rajši kot o uravnovešeni (napredovanje izhaja iz povpraševanja in poudarja vlogo narodnega trga kot poglavitno gibalno razvoja) in neuravnovešeno rastjo (poudarjen izsek gospodarstva, katerega gibanje se prenaša na druge), govori Braudel o pretrgani in nepretrgani rasti. Rast je gibanje, ki sproža neskončno zaporedje med seboj povezanih ravnovesij in neravnovesij, treba je gledati dogodke ki trajajo malo časa v dolgem času. Vsaka rast ima za posledico delitev dela, putting out sistem (kmet ob pomoči družine tudi obrtnik, ki izdelke prodaja mestnemu trgovcu), se konča, to del. silo uporabijo v manufakturah in tovarnah. Ker prej delal cela družina, tudi za delo v tovarnah najemajo cele družine, to po l. 1824 izgine. Z razvojem tkalskih statev potrebujejo manj delovne sile- manjše mezde, večja brezposelnost in v mestih nimajo za seboj kmetije, ki bi jih prehranjevala- revščina- družbeno nezadovoljstvo, predvsem v letih 1815-1845- ludizem, sindikalizem in utopični socializem. Delitev dela je potekal tudi pri vrhu podjetij: do takrat vodilne vloge nerazdeljene- trgovec je tudi bančnik, zavarovalec, industrijec,... Konec 18. st., zač. 19. se pojavi nova osebnost- industrijec, ki želi pretrgati vezi, ki so ga povezovala z preindustrijo, je predvsem organizator in želi biti popolnoma samostojen- otrese se trgovskih posrednikov. Ob istem času tudi narašča terciarni sektor- storitve- trgovina na debelo se razdrobi, trgovine bolj ožje usmerjene, država in podjetja se zbirokratizirajo, velik delež tega sektorja zavzemajo zdravniki in odvetniki. Anglija se je nekako delila na SZ in na JV, SZ je obrobje, vendar ulovi JV s hitro industrializacijo. Od zač. 19. st. naprej se poveča št. bank, ki dajejo za industrializacijo kar nekaj denarja- posojila, kasneje zasebne banke postanejo hranilne banke, po 1826 zakon dovoli tudi delniške banke. Še en pomen bank- denar, ki se je zbiral v banki je krožil in se vlagal- tudi tuja vlaganja- v 19. st. bančni, industrijski in poslovni kapitalizem živijo drug ob drugem.

Konjunktura- ugoden gospodarski položaj, je bila deloma eksogena, deloma zato, ker je ovijala enaka konjunktura tako Evropo kot Anglijo, vendar ima vsaka država svoje nihanje cen, politične situacije je Anglija preživela drugače kot ostale države, napredek v Angliji poteka na račun življenjske ravni delavcev (nižje mezd, višje cene).